

פרי ביכורים

חידושי הלכה והגות משולחנו של מורינו הגאון רבי יצחק מאיר הגר שליט"א
רב ומו"צ דקהילת חניכי הישיבות רמת בית שמש ב'
י"ל ע"י מכון תורה ברמה רמב"ש ב' הערות ושאלות pribicurim100@gmail.com

ל.ה.ו.-פרשת חקת-תש"פ

בענין מי מריבה

בפרשתינו מוזכר חטא משה שהכה את הסלע ולא דיבר אל הסלע, ובסוף פרשת האזינו כתיב, על אשר מעלתם בי בתוך בני ישראל במי מריבת קדש מדבר צין על אשר לא קדשתם אותי בתוך בני ישראל.

ונחלקו הרמב"ן על התורה עם רש"י מה היה מהות החטא, לרש"י החטא של משה היה בכך שהכה את הסלע ולא דיבר אליו, (וברש"י עמ"ס סנהדרין קא: כ' כהרמב"ן, יעוי"ש) והרמב"ן כ' שחטאו היה בכך שאמר לעם ישראל בכעס שמעו נא המורים ומתוך זה הגיע להכות ולא לדבר.

ויעוי" בקדושת לוי מה שמיישב דברי שניהם שאין מחלוקת בין הדברים, ותוכן דבריו הוא, שיש צדיק המוכיח בכח, אך יש צדיק ההולך בדרכי נועם עם העם, וממילא הם נעשים לטוב ונכנס בהם כח הטוב שמטיבים דרכיהם מעצמם, אך כשהצדיק הולך עימם בכח גם הטבע לא נכנע וחייבים להכותו ואינו מבין בדיבור.

ובספר ביאור למשנה תורה מהרמ"ד וואלי מתלמידי הרמח"ל כ' וז"ל, למה הזכיר ב' מיני קלקול דהיינו על אשר מעלתם ועל אשר לא קדשתם אותי בתוך בני ישראל, דע כי הענין הוא לפי שהיתה כונתו ית' להוסיף אורות אל המלכות על ידי הדיבור של משה דאיהו בעלה דמטרוניתא, ואדרבא

נגרעו מן האורות שלה על ידי ההכאה בצור. ונמצא שהיו ב' קלקולים האחד הוא מעילה ממש על ידי הגרעון של האורות והשני שלא קידשו את המלכות על ידי התוספת שלהם שהיה נמשך לה ודאי אם היו מדברים ולא מכים כמו שנצטוו ממנו ית' וכל המשנה ידו על התחתונה ולכן נענשו שנקבר גופם בחוצה לארץ אבל נשמתם עלתה הרמתה למקורה ונאספה לשרשה שהוא ענין אמרו והאסף אל עמך וסמה שאמר בכפל הלשון כאשר מת אהרן אחיך ויאסף אל עמיו מכאן אמרו רז"ל שמת אהרן בנשיקה ונתאוה משה לאותה מיתה ולכן אמר לו הש"י כאשר מת אהרן אחיך אבל הענין הוא לטעם אחר דהיינו לק"ו אם אהרן מת אע"פ שלא עשה כלום אלא שלא מיחה במשה, כל שכן משה עצמו שכעס והכה ממש כנגד הציווי ולכן נגזר עליו. עכ"ל.

ובדבריו יתכן לומר, שזהו החילוק בין מעילה לבין להקדישני, כי מעלתם בי היינו גרעון האורות, וזהו הכעס שכעס על עם ישראל ואמר להם שמעו נא המורים, וזהו שגרע בעם ישראל אורו של עולם, ומצד שני בכך שהכה ולא דיבר אל הסלע הוא כנגד מה שנמנע מלהקדישני.

ובעומק הביאור נראה לענ"ד, כי הרי הפה מרמז על המלכות, כי מלכות פה, ועל ידי קדושת הפה עולה הבריאה ומתקנת למעלות העליונות. הפה הלומד תורה ומתפלל ונשמר מכל חטא ופגם.

ובמי מריבה רצה הקב"ה שמלכותו תתפשט גם לדומם שאין בו שום חיות ועל ידי הדיבור שידבר משה בפה בשם ה' יצאו מים חיים מהסלע הדומם ויקבל חיות אלוקית וכך גם יתגלה אורו ית' במלכות שבמלכות עולם העשיה שהוא הדומם, מסוף כל דרגין לעילא מכל דרגין על ידי דיבור פה קדוש שהוא המלכות, ולכן גם נצטוינו לקדש את השבת בדברים, כי השבת היא במלכות, היום השביעי, ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי עונג, ומצוה לקדשה בדברים, פה, מלכות.

ובא משה לסלע והכה בלי דיבור, וארץ ישראל גם היא כנגד המלכות, שחכמתו ית' משפיע בה עד למלכות, עיני ה' אלוקיך בה-בארץ. ובארץ ישראל הארץ והדומם הוא בקדושת מלכותו ית', אך הקב"ה רצה שכך יהיה

גם בחו"ל על ידי מעשי משה, וכיון שלא נעשה חסר בו המעלה של כניסה לארץ ישראל ארץ המלכות, מידה כנגד מידה.

ומלכותו ברצון קיבלו עליהם משה ובני ישראל, ועתה היה עליהם להכניסה לתוך הדומם.

וזהו מה שלומדים חז"ל מהפסוק, ונקדשתי בתוך בני ישראל, שדבר שבקדושה הוא בעשרה, והיינו כי דיבורי הקדושה בעשרה שהם המלכות הכולל את כלל הבריאה והספירות. וכך מקדשים שמו יתברך, ומי שנמנע מזה הרי הוא כמועל בהקדש, כי כל פעולה המונעת קדושת שמו הרי הא כמעילה בשמו.

ונראה להוסיף, שאצל משה רבינו מה שנענש על דקות כל כך גדולה שכביכול גישם את טבע הבריאה ולא הקדיש את שמו ית', והכל בדקות נוראה, והוא נענש על זה, הרי שזה מלמדינו עד כמה יש להזהר בקדושת שמו בדקה מן הדקה, וזהו שכרו של משה שבמותו ציוה לנו את החיים עד כמה יש להזהר בחיינו שלא להשחיתם בדברים של מה בכך כדי שלא נמעל בהם ובקדושתם.

זאת חוקת התורה

ופי' רש"י וז"ל, לפי שהשטן ואומות העולם מונין את ישראל לומר מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה, לפיכך כתב בה חקה, גזירה היא מלפני ואין לך רשות להרהר אחריה:

ולכאורה יל"ע מדוע הביאה התורה את מצות פרה אדומה לחוק לענות לאומות העולם יותר משאר מצוות שהם חק כגון תפילין שנאמר בה חק וכן והרי גם תפילין היא מצות חק וכן בשר וחלב וצצית ועוד מצוות רבות שאיננו יודעים טעמיהם.

והנה כתוב בפסוק ג', והוציא אתה אל מחוץ למחנה וכו' רש"י מחוץ לג' מחנות. וכך היא המצוה לדורות כמובא בפוסקים, ומרן החזו"א הסתפק האם הוצאת הפרה מחוץ למחנה הוי חלק מהמצוה ומעכב או שזה רק היכי תימצי להביאה לחוץ למחנה אך לו יצוייר והפרה כבר בחוץ הרי שאין מצוה להכניסה שוב ולהוציאה, נ"מ נוספת בחקירה זו היא דילפי' מוהוציא אותה, אותה לבדה ולא אותה ואת חברתה, הרי שאין להוציא ב' פרות, ולפי הסברא שההוצאה מעכבת הרי שחברתה איתה פוסלת, אך אם זה רק היכי תמצי כדי שתהיה מחוץ למחנה הרי שזה למצוה ולא לעיכובא.

והנה רש"י לאחר שמפרש את הפרשה חוזר ומביא ביאור בשם רבי משה הדרשן וכו' שפרה אדומה מרמז על החטא שזה אדום, תמימה מרמז על כלל ישראל שהם תמימים ללא חטא, ושוחטים האדמימות ותבוא האם ותקנח צואת בנה וכו' יעו"ש.

ולפי ביאורו של רבי משה הדרשן יש להכריע כהצד דההוצאה של הפרה האדומה היא לעיכובא, כיון דהאדמימות שלה מרמזת על החטא שדבק בעם ישראל בעגל ולכן יש להוציאו מחוץ לג' מחנות שלא יהיה האדמימות בישראל ויהיו תמימים ומנוקים מהאודם הזה. וההוצאה מעכבת והיא יסוד הטהרה והסילוק מהחטא וטומאת המיתה, כי האדום מרמז על הרע והטוב, דהנה בעשיו כתיב הלעיטני מהאדום הזה וביעקב כתיב איש תם, שהם יסוד ב' היצרים שבאדם.

הרי שאצל רבקה בבטנה היו ב' היצרים הרע והטוב האדום והתמימות, ונפרדו דרכיהם אחר כך ובחטא העגל דבק האדום שוב בישראל, וזה מה שגורם למיתה רוחנית, ועל ידי הפרה האדומה ושחיטתה חוזר שוב לטהר את החיים מטומאת מתים.

ועשיו אמר הנה אנכי מת ולמה זה לי בכורה כי היה שקוע בתאוות ליבו והסתכל על עכשיו בלבד ואין מחר, והוא כמת חשיב. אך יעקב הסתכל על העתיד והיה חי וכבר אמרו חז"ל במסכת תענית ה': שיעקב אבינו לא מת, כי היה חי נצחי בעצם דבקו וחיותו בבורא עולם, ת"ם הוא היפך אותיות מ"ת יעקב איש תם ולא מת.

ומובן לפי זה מדוע בחטא העגל נפסלו הבכורות מעבודה, כי יעקב הצליח לקחת את הבכורה שהיא העבודה מעשיו האדום, ובחטא העגל הפסיקה מעלת הבכורה כי חזרה האדמומית לישראל, ועבודת הפרה היא לקנח צואת בנה ולזכך האדמומית מישראל, וזוהי עבודתינו עד ביאת משיח שתכלה כל הרשעה, וחמוץ בגדים יבוא

בלבוש אדום והקב"ה יכלהו, ואם חטאינו כשנים כשלג ילבינו. ולכן מצוות החוק שמקבלים את דברי השי"ת ללא חכמה נקראת דווקא בפרה אדומה כי במצוה זו בא העיקר של היסוד כיצד עם ישראל צריך להראות מול השטן והאומות, תם ומאמין, שזהו הוצאת האדום מהפרה והפיכתה לתמימה. כשהאומות ודרכם הם מיתה היפך החיים. ובעיני דוקא שלא עלה עליה עול, שלא היה בה עול של משהו אחר כי כך תוכל ליהפך לתמימה ולקבל עול תורה בשלימות אחרי שריפתה וסילוק האדמומיות שלה ונתינת אפרה אל מים חיים, חיים בדוקא. אין מים אלא תורה ומים חיים שהם מבטלים המיתה ומביאים חיים לעולם. והבן. ועיקר תורת חיים ועץ החיים למחזיקים בה זה על ידי קבלת התורה וחוקיה ללא שום שכל עצמי, החק הוא מלשון חקיקה, כדי שהתורה אכן תהיה חקוקה על ליבנו בשלימות עלינו לקבל חוקותיה ללא כחל ושרק.

ידוע הסיפור על סנאטור אמריקאי שראה פעם בשמחת תורה בבית הכנסת יהודים רוקדים עם התורה, ולא הבין זאת, כי מעולם לא ראה אמריקאי רוקד עם ספר החוקים, גם העם האמריקאי שהוא פטריוט לאומתו ומשתדל להיות נאמן לחוקותיו עדיין אינו שמח ורוקד עם זה. החוקים הם אילוץ כי לולא מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלעו, אך תורתנו הקדושה היא חוקה להצילנו מטומאת מת ולהביאנו לחיי נצח, כי לולא תורתך שעשועי אז אבדתי בעניי.

ולפי כל הנ"ל מיושבים דברי הגמ' בברכות סג: הדורשת על הפסוק אמר ריש לקיש אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה שנאמר אדם כי ימות האהל.

והדברים צ"ב כיצד הוציא ר"ל המקרא מידי פשוטו. אך להמבואר הכל מיושב. כי הוצאת טומאת מת עם טהרת התורה היא היא, ולכן טהרת פרה נקראת חוקת התורה.

אך קשה על הגמ' שם, כיצד מצווים מיתה זו באהל, והרי אסור לאדם להמית את עצמו אם לא בג' עבירות חמורות, דהא כתיב וחי בהם. וז"ל השפת אמת בפרשה (תרל"ד), זאת התורה כו'. דרשו חז"ל מי שממית עצמו עלי'. אף דכתיב וחי בהם. רק מצד האדם יהי' מוכן למס"נ. רק מצד מאמרו ית' וחי בהם. לכן בג' דברים ג"ע וש"ד וע"ז צריך האדם להיות מוכן למס"נ. וכפי הביטול להתורה כן מתקיימת בו כיון שהוא עיקר וחשוב אצלו. עכ"ל.

אך מה שיש ליישב לפי ממה ששמעתי בשם הגר"ק שליט"א, בדרך משל דאם אדם עסוק מאד שכל ימיו שקוע עם שיחות עסקיות בטלפון ועסקים חובקי עולם, וביום בהיר אחד הוא הלך ל"ע לבית עולמו, ועתה מחפשים ומבקשים אותו כל חבריו ושותפיו בטלפון, אך אינו עונה, והתשובה המתקבלת היא כי הוא מת. וכך גם צריכה להיות התשובה למי שרוצה להיות באהלה של תורה, אדם כי ימות באהל, בזמן הלימוד אתה מת ואינך נמצא בעולם, לא ניתן לדבר בפלאפון ולא ניתן לעשות כלום רק ללמוד, אדם כי ימות יכול לשבת ללמוד באהל. כי הם חיינו ואורך ימינו. וכעין המובא בגמ' מס' תמיד לב. מה יעשה אדם ויחיה ימית עצמו עליה.

וזהו החק החזק ביותר, אם בחוקותי תלכו, שתהיו עמלים בתורה. כי החק של עמל התורה הוא החק של החוקי חיים, שמוציא את הטומאת מת היפך החיים מהמיתה שהיא ביטול התורה, ביטול חיי האדם. זאת חוקת התורה, אדם כי ימות באהל. זה חק כי איננו יודעים כיצד זה עובד, אבל זה עובד, כי זה חקוק בטבע הבריאה, כי הרי הסתכל באורייתא וברא עלמא וכל חיות הבריאה נובעת מהתורה, כי הם חיינו ואורך ימינו.

וזה יומתק לפי מה שראיתי בסה"ק, זאת חקת התורה, זאת ר"ת זכור אל תשכח, יעוי"ש.

והנה בענין חדש תמוז, כ' בסה"ק ליקוטי מוהר"ן סי' ריז כ' וז"ל, זכרו תורת משה (סוף ספר מלאכי) ר"ת תמז חסר ואו, כי אז בתמוז צריכים להמשיך הזכרון לתקן השכחה, כי אז נתהווה השכחה, כי ע"י הלוחות שנשתברו בחודש תמוז נתהווה השכחה, כשרז"ל (עירובין נ"ד) אלמלא לא נשתברו הלוחות הראשונות לא נשתכחה תורה מישראל, וע"כ חסר ואו מתמז כנ"ל, כי מאחר שנשתברו הלוחות נסתלק הואו, כי הלוחות הם בחי' ואו, כשרז"ל (ב"ב יד) הלוחות ארכן ו' ורחבן ו': גם זמן מתן תורתנו ר"ת תמז. כי בתמוז ניתנו הלוחות כשרז"ל (יומא דף ד ע"ב). וגם כאן חסר ו', מחמת שאז נשתברו הלוחות שהם בחי' ואו כנ"ל: עכ"ל.

ויתכן דזהו המרומז גם בזא"ת חוקת התורה זכור אל תשכח. וכמאמר הגמ' במס' ביצה טז: זכרו מאחר שאתה בא להשכיחו, כי במקום שיש מקום שכחה יש להתאמץ ולעשות הכל כדי לזכור.

ובמה שכ' בליקוטי מוהר"ן שהוא חסרה יתכן לומר שהוא מרמז על קדושת היסוד שהיא השישית שבספירות, כידוע, ועל ידי קדושת היסוד מחזירים את הזכרון כידוע על פי מ"ש בפסוק ולא תתורו אחרי עיניכם למען תזכרו. ולכן חסר ואו בשבירת הלוחות כי התגבר שכחת התורה ועל ידי החזרת הואו בקדושת היסוד וחזרת התורה תחזור הואו למקומה ותמוז יחזור להיות זמן מתן תורתינו.

והנה כתב המגן אברהם סימן תקפ סק"ט, כתב התניא ביום הששי פ' חקת נהגו יחידים להתענות שבאותו היום נשרפו כ' קרונות (בשבלי הלפט כ' שהיו כ"ד קרונות) מלאים ספרים בצרפת ולא קבעו אותו בימי החדש מפני שמתוך שאלת חלום נודע להם שיום הפרשה גורם גזירת התורה זאת חקת התורה מתרגמי' דא גזירת אורייתא, וגם בשנת ת"ח נחרבו שני קהילות גדולות באותו היום כמ"ש בסליחות שחבר בעל השפתי כהן. עכ"ל. אגב מילתא, יש להעיר את מש"כ בס' אמרי שמאי בשם ס' חמדה גנוזה שהביא בשם ר' הלל מזורונא תלמידו של רבינו יונה מגירונדי שכ' דבאותו מקום שנשרפו הקרונות שרפו כמה שנים קודם לכן את ספרו של הרמב"ם המורה נבוכים, והיהודים חזרו מיד בתשובה אחרי גזירה זו ושקטה המחלוקת על הרמב"ם.

ובספר מועד לכל חי סי' ט סעי' ד מובא: "ובעירנו איזמיר יע"א, נהירנא מכד הוינא טליא, דהיו כמה אנשים סוחרים דהיו נזהרים שלא לצאת אפילו לשוק לעסקיהם בערב שבת חוקת, ומה שהיה להם לעשות בערב שבת היו עושים ומתקנים מיום חמישי. והן עוד היום, רבים נזהרים שלא לילך מעיר לככר ביום הזה. וה' שומר את עמו ישראל ובכל מקום ובכל זמן שלא תאונה שום רעה, אכ"ר".

ובספר "שם דרך" עה"ת להגרשז"א ברוידא זצ"ל בהקדמה דמרחיב בענין זה שמצאנו שבערב שבת חוקת שאינו שייך לתאריך אלא לפרשה ובכל זאת יש השפעה ביום זה עד שצריכים להתענות תענית צדיקים אפי' שלא חל ביום החדש בו אירע הדבר וכפי שקיבלו מן השמים כך לנהוג, וזה כי היה פגם בתורה וזאת חקת התורה גרם לכך שצריכים להתחזק בתורה ביום זה דוקא. והוסיף שם וז"ל, ובתוספת לכל ענין זה ראיתי דבר נפלא ומבהיל באגרות רמח"ל לרבו מהר"י באסאן (נדפס בסוף ספר אוצרות רמח"ל חלק ד' עמ' שמט) בענין גזירה דומה שהיתה בזמנו באיטליה ששרפו ספרי התלמוד, וכך כותב הרמח"ל: "ובתחילה אומר ענין זה של גזירות התורה שהיו בעו"ה מאין יצאו כי אין דבר בלי שורש. וסוד זה זאת חוקת התורה ומתרגמינן דא גזירת אורייתא ונודע שכאן נרמז ענין זה. וסוד הדבר

הוא ממש ענין הפרה אדומה שהשכינה מוסרת עצמה לשרפת הדין החזק להציל את ישראל וכו'. ולכן בזמן שהיה ביהמ"ק קיים היה אפר פרה, וכיון שחרב הבית ואין פרה הוצרכה התורה עצמה בעוה"ר להימסר לשרפה בעבור ישראל, וזה מתקן ג"כ גלות התורה וכו'. והאמת כי הגדר לזה הוא שיהיו ישראל ממיתים עצמם על דברי תורה, ולכן נאמר זאת התורה אדם כי ימות באוהל כמו שדרשו ז"ל, וע"כ הושם זה הפסוק לידרש כן בפרשה זו ולא בפרשה אחרת". ומסיים הרמח"ל בדברים מבהילים: "והאמת כי במקומות אלו היו קטרוגי התורה יותר, כי יותר לא המיתו עצמם והלכו אחרי הנאות העולם, כי כן בכל איטליא", עכ"ל. ומבואר בדבריו ששורש גזירה שרפת התורה הוא מחמת קטרוג התורה על אשר לא המיתו עצמם על התורה אלא אחרי הנאות העולם, וזהו משורש "זאת חוקת התורה" ובדברי חז"ל "זאת התורה אדם כי ימות באוהל", שאין דברי תורה מתקיימים אלא במי שממית עצמו עליה". ומכיון שע"כ הושם זה הפסוק לידרש כן בפרשה זו ולא בפרשה אחרת הרי שלכן יש בשבוע של סדר פרשת חוקת באופן מיוחד שורש למידת הדין התובעת שימיתו עצמם באהלה של תורה. ודברים אלו נוקבים עד מאוד ומחייבים חיזוק גדול בלימוד ועמל התורה להמית עצמו באהלה של תורה, שזהו המרפא לקטרוג ולגזירה דאורייתא של "זאת חוקת התורה". עכ"ל.

ויש לציין כי לא בכדי חלים ימים אלו בימות הקיץ בהם הנטיה לצאת לחופש ולכן יש לזכור שלא להזניח את תורת ה' ועמלה אלא להיפך יש יותר זמן לעסק התורה כשנמצאים בחופש מכל עניני וטרדות העולם הזה, ואין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה. ואוגר בקיץ בן משכיל.

לזכות ידידנו הקרוב איש החסד

הרה"ח רבי יעקב וינגרטן שליט"א

לרגל שמחת נישואי בתו שתחי'

יה"ר שהזיווג יעלה יפה לרוב נחת ודורות ישרים מבורכים

